

**SAĞLIK BİLİMLERİ
ÜNİVERSİTESİ**

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yayınları

Doktor Besim Ömer

SIRACA

Doktor Besim Ömer

SIRACA

HAZIRLAYAN
PROF. DR. CEVDET ERDÖL

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yayınları

Doktor Besim Ömer

SIRACA

Hazırlayan
Prof. Dr. Cevdet Erdöl

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yayınları, no: 45
Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, no: 13

Eser

Besim Ömer

Yayının Adı

Sıracı

Hazırlayan

Prof. Dr. Cevdet Erdöl

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Zeki İzgöer
Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi

Grafik Tasarım

Vahdettin Atik

ISBN: 978-625-99320-5-7

Baskı - Cilt

Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Gülhane Basımevi – Ankara

ANKARA 2024

TAKDİM

Tarihine ve kültürel mirasına sahip çıkan milletler sürekli yükselme ve gelişme içinde olmuşlardır. Geçmişten tevarüs ettiğimiz zengin kaynaklarımızın günümüze ve hatta geleceğe ışık tuttuğu bilinen bir hakikattir. Çünkü tecrübe ve birikimlerini referans almayan milletlerin gelecekleri hakkında sıhhatli yorumlarda bulunamayacakları herkesçe bilinmektedir.

Yüzyıl öncesinde hekimlerimiz tarafından "halk sağlığı" konusunda yazılan pek çok ilmî eseri yayınlama ve bilim dünyasına kazandırma düşüncesiyle yola çıkan üniversitemiz, yeni bir eseri daha yayınlamanın heyecanı içindedir. Dr. Besim Ömer tarafından kaleme alınan *Sıraca* adındaki bu küçük kitapçık, hastalığın özellikleri, yakalanma sebepleri ve bundan kurtulmanın çareleri bilimin aydınlığında bize öğretiyor.

Üniversitemiz bundan sonra da tarih, kültür ve medeniyetimizin tıp sahasındaki özgün eserlerini günümüz harfleriyle neşrederek geçmiş ile gelecek arasındaki köprüleri yeniden kurmanın sorumluluk ve bilinci içinde olacaktır.

Bu vesileyle kitabın basımı ve yayını sırasında emeği geçenlere en derin kalbî muhabbet ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Prof. Dr. Kemalettin AYDIN
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Rektörü

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nde halk sağlığı konusunda pek çok kitap yayınlanmıştır. Bunlardan biri de Dr. Besim Ömer tarafından kaleme alınan *Sıraca* adlı eserdir. Hacimce küçük ancak ihtiva ettiği bilgiler bakımından büyük bir kıymet arz eden kitapta ana hatlarıyla sıracanın nasıl ve ne şekilde ortaya çıktığı ve bu hastalıktan kurtulmak için ne gibi tedbirlere başvurulması gerektiği anlatılmaktadır.

Osmanlı ülkesinde özellikle çocuklarda görülen sıraca, Dr. Besim Ömer'in tespitlerine göre en başta bulaşıcı ve irsî bir hastalıktır. İnsan, bebekliğinden itibaren yeme, içme ve barınmasına dikkat etmelidir. Bilhassa bebeklik çağında iyi bir şekilde gıda alınmalı ve süt tüketimi ihmal edilmemelidir. İnsan harekete, hava ve güneşe ihtiyacı olan bir varlıktır. Rutubetli, havasız, alçak, karanlık ve aynı yerlerde sürekli kalmamaya özen göstermelidir. Evler havadar olmalı ve güneş ışığı görmelidir. Bitkisel gıdalarla beslenmekle yetinmek ve akraba evlilikleri yapmak da yine sıracaya sebep olan diğer faktörlerdendir.

Dr. Besim Ömer'e göre sıraca tedavi edilebilen bir hastalıktır. Evler, çalışma mekânları, iş yerleri ve sokaklar temiz tutulup medeniyetin şartları yerine getirildiği takdirde diğer bulaşıcı hastalıklar gibi sıraca da gerileyecektir. Hastalıktan kurtulabilmek için sadece hekimlere müracaat edilmeli, başka tedavi usulleri uygulanmamalıdır.

Dr. Besim Ömer, daha önce üniversitemiz Tıp Tarihi ve Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yayınlanan 4 ciltlik *Nevsâl-i Âfiyet* ünvanlı külliyyatında da sıracayla ilgili konulara detaylıca temas etmiştir.

Bu vesileyle kitabın yayını sırasında emeği geçenlere teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca eserin sağlık tarihi çalışanlarına ve bilim çevrelerine yararlı olmasını temenni ediyorum.

Prof. Dr. Cevdet ERDÖL
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Kurucu Rektörü

İÇİNDEKİLER

TAKDİM.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
TRANSKRİPSİYON SIRASINDA İZLENEN USUL.....	ix

TRANSKRİPSİYON - METİN

SIRACA	8
KAYNAKÇA	68
İNDEKS	69

KISALTMALAR

Dr. Öğr. Üyesi	Doktor Öğretim Üyesi
Haz:	Hazırlayan
no:	Numara
Prof. Dr.	Profesör Doktor
SBÜ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TTK	Türk Tarih Kurumu
vb.	ve benzeri

TRANSKRİPSİYON SIRASINDA İZLENEN USUL

Dr. Besim Ömer'in *Sıraca* adlı kitabında uygulanan transkripsiyon usulleri şöyledir:

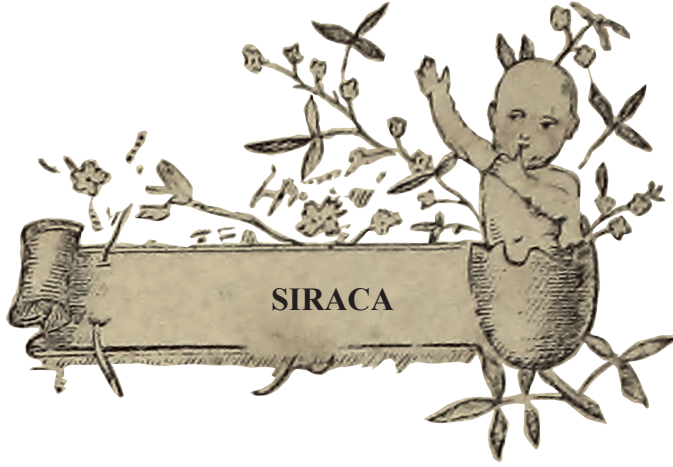
- ◆ Metin genel olarak 12 puntodur. Tablolar ve indeks 11 puntodur.
- ◆ Metnin imlâsı günümüz Türkçe kurallarına uygun bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Paragraflar mümkün olduğu ölçülerde korunmuştur.
- ◆ Osmanlıca metinlerin günümüz harflerine nakli sırasında hafif bir transkripsiyon uygulanmıştır. Arapça ve Farsça kelimelerde ayn ‘ , hemze ’ karakteri ile gösterilirken apostrof olarak ’ sembolü kullanılmıştır. Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzatmalarda â, î, û şekilleri tercih edilmiştir.
- ◆ Yer ve şahıs isimlerinde transkripsiyon uygulanmamıştır.
- ◆ Rumî tarihlerin Milâdî karşılıkları köşeli parantezde verilmiştir.
- ◆ Osmanlıca metinde unutilan, eksik bırakılan veya hatalı okunan kelimeler, tarafımızca düzeltilmiş ve ikmal edilmiştir. Metinde eksik bırakılan kelimeler köşeli parantezde [] şeklinde gösterilmiştir.
- ◆ Her türlü basılı eser italik dizilmiştir.
- ◆ Batı kaynaklı şahısların mümkün olduğu ölçülerde orijinal yazılışları verilmiştir. Tespit edilemeyenlerin okunuşuyla yetinilmiştir.

SIRACA

TRANSKRİPSİYON - METİN

Doktor Besim Ömer

Servet-i Fünûn Gazetesi'ne Tefrika Sûretiyle Derc Olunduktan
Sonra Ayrıca Kitâb Şeklinde Basılmışdır.

Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'nin Ruhsatıyla Tab' Olunmuşdur.

Kostantiniyye

Âlem Matba'ası – Ahmed İhsan ve Şürekâsı

1309 [1893]

د وقتون ب بيم عمر

صدا

[نروتفتون] غزنهسنه تفرقه صورتيله
درج اولندقدن صكره آريجه كتاب
شكنده باصلمشدر

ععارف نظارت جليله سنك رخصتيله طبع اولمشدر

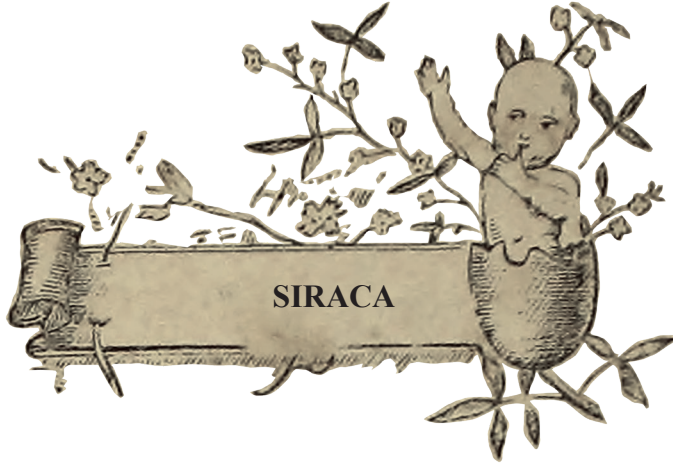
قسطنطينيه

عالمه طبعة احمد احسان افندي

Belediye
Kütüphanesi
K/2468

۱۳۰۹

Doktor Besim Ömer

***Servet-i Fünûn* Gazetesi'ne Tefrika Sûretiyle Derc Olundukdan
Sonra Ayrıca Kitâb Şeklinde Basılmışdır.**

Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'nin Ruhsatıyla Tab' Olunmuşdur.

Kostantiniyye

Âlem Matba'ası – Ahmed İhsan ve Şürekâsı

1309 [1893]

دوقنور بسم عمر

[ثروت فنون] غزنه سنه تفرقه صورتيله
درج اولنده دن صكره آريجه كتاب
شكنده باصلمشدر

معارف نظارت جليله سنك رخصتيله طبع اولمشدر

elediye

Kütüphanesi

No. K/2468

قسنطنينه

عالم مطبعه سنك احمد اجستان او شيركاهي

۱۳۰۹

Sıraca

Sıracı

(3)

SIRACA

Memleketimizde sıracalı çocukların esbâb-ı muhtelifeden nâşi kesreti, beyne'l-ahâlî bu bâbda bir takım efkâr-ı bâtılanın vücûd ve ta'ammümü, hastalığın tedâvîsinde gösterilen terâhî ve tekâsül-i umûmî, asıl müdâvât-ı umûmiyeden istifâde edilecek mevsimin vürûdu hasebiyle bugün sıracı hastalığı hakkında beyân-ı mütâla'ayı münâsib ve husûsiyet-i tıbbiyeme muvâfık buldum.

Ancak maksada şürû' etmezden evvel

مملکت مزده صراجہ لی چو جقہ لبرک
 - ا-باب مختلفه دن ناشی - کثرتی ، بین الاہالی
 بوبادہ بر طاقم افکار باطلہ نک وجود و تعممی ،
 خستہ لغت تداویسندہ کوس-تریان تراخی
 و تکاسل عمومی ، اصل مداوایہ عمومیہ دن
 استفادہ ایدیہ جک موسمک و رودی
 حسیدیہ بو کون صراجہ خستہ لانی حقیقہ
 بیان مطالعہ بی مناسب و فرض صیت طبیہ مه
 موافق بولدم .

انجق . مقصدہ شروع ایتمزدن اول

Sıraca

(4)

sıraca ile ziyâde münâsebeti olan ve âdetâ maraz-ı mezkûra yataklık eden lenfeviyetden bir nebze bahsedeceğim.

Lenfeviyet, mizâc-ı lenfevînin daha umûmî bir hâlini beyân eder. Mizâc-ı lenfevî bahsinde mizâcın ne demek olduğunu anlayalım. Ale'l-ekser bünye ile mizâc kelimeleri müterâdif gibi kullanılır iki ta'bir ise de tabâbetde mahall-i isti'mâlleri büsbütün ayrıdır. Bünye hey'et-i umûmiye-i vücûdun sûret-i teşekkülünü ve binâenaleyh kuvve-i bedeniye ve vezâif-i muhtelifenin sûret-i intizâm ve cereyânını, esbâb-ı emrâza derece-i mukâvemeti[ni], hulâsa kâbiliyet-i hayâtiyei beyân

صراجہ

۴

صراجہ ایلہ زیادہ مناسبتی اولان و عاداتا
مرض مذکورہ یا ناقص ایدن (نفویت)
دن برنبذہ بحث ایدہ جکم .

*
..

نفویت مزاج نفوینک دها عمومی
برحائی بیان ایدر . مزاج نفوی بختندہ
مزاجک نہ دیمک اولدیفنی اکلا یلم . علی الا اکثر
بذیه ایله مزاج کلمه لری مترادف کبی قوللانیلور
ایکی تعبیر ایسه ده طبابتده محل استعماللری
بسبتون آریدر . بذیه ، هیئت عمومیہ
وجودک صورت تشکافی و بناء علیہ
قوة بدنیه بی ووظائف مختلفه نک صورت
انتظام و جریاتی ، اسباب امراضه درجه
مقاومتی خلاصه قابلیت حیاتیہ بی بیان

Sıraca

(5)

eder. Hâlbuki mizâc karaciğer gibi bir uzvun, cümle-i asabiye gibi a'zâ-i müte'addideden müteşekkil bir manzûmenin idâre-i bedeniyeye galebesi ile husûle gelen bir hâlet-i şahsiyedir.

Emzice-i erba'adan mizâc-ı lenfevî, kanın balgama ve demin lenfâya galebesini îmâ eder ki batâet-i iğtidâ ile mütehasıl tagayyür-i bünyevîye bir misâl ve numûnedir.

*

* *

Şişman, romatizan, diyabetik ebeveynin çocukları ale'l-ekser lenfevîdir. Lenfevîler fukarâ çocuklarında çokça olduğu gibi ağniyâzâdeler arasında da bulunur. Rengi gülgûnî, cildi şeffâf ve yumuşak, adalâtı za'îf

۵

صراجه

ایدر . حالبوکه مزاج قاره جگر کی بر
عضوک ، جمله عصبیه کی اعضاء متعدده دن
متشکل بر منظومه نیک اداره بدنیه یه غلبه سی
ایله حصوله کلن بر حالت شخصیه در .

امزجه اربمه دن مزاج لنفوی ، قانک
بلغه و دمک لنفایه غلبه سی ایما ایدرکه
بطائت اغتدا ایله متحصل تفر بنیوی یه
بر مثال ونمونه در .

*
**

شیشمان ، روماتیزان ، دیابته تیق ابوینک
چو جقلری علی الاکثر لنفویدر . لنفویلر
فقرا چو جقلرنده چو قجه اولدینی کی اغنیا
زاده لر آره سنده ده بولنور . رنکی کلکونی ،
جلدی شفاف ویوموشاق ، عضلاتی ضعیف

Sıraca

(6)

olup vehn ve atâleti ibrâz eden lenfevî bir çocuk egzama gibi indifâ'ât-ı cildiyeye, her nev' nevâzile ve'l-hâsıl kâffe-i emrâza müsta'iddir.

Diğer etfâl için hiç hükmünde olan bir tedbîrsizlik lenfevînin gerek cild ve ağşıye-i muhâtıyesinde gerekse ukad ve mefâsılında iltihâbâta bâdî olur. Kambur hastalığı, sıraca, sillürri'e kendisinde fi'l-i iğtidâ lenfeviyet ile kesb-i batâet eden çocuğu dört göz ile bekler. Mizâc-ı lenfevî ıslâh ve ta'dîl olunmaz ise böyle bir vücûd emrâz-ı mesrûdeye er geç mahall-i telâkî olur.

صراجه

٦

اولوب و هن و عطالتی ابراز ایدن لنفوی بر
 چوجق (اکره ما) کبی اندفاعات جلدیه یه
 هر نوع نوازله والحاصل کافه امراضه
 مستعددر .

دیگر اطفال ایچون هیچ حکمنده
 اولان برتدیر سنزک لنفوی نیک کرک جلد
 واغشیه مخاطیه سنده کرکه عقدومفاصلنده
 التهابه بادی اولور . قانبور خسته انی ،
 صراجه ، سل الرئه کندیسنده فعل اغتدا
 لنفویت ایله کسب بطائت ایدن چوجفی
 دست کوزایله بکطر ؛ مزاج لنفوی اصلاح و
 تعدیل اولتماز ایسه بویله بر وجود امراض
 مسروده یه ارجح محل تالاقی اولور .

Sıraca

(7)

Kudemânın "sıraca güzelliği" (la beauté scrofuleuse) ta'bir eyledikleri numûne-i maraziyeyi az şişmanlık, cildin ince ve gülgûnîliği, dudak kalınlığı, burun genişliği, kirpik uzunluğu, göz mâîliği, vücûd tenbelliği ile tavsîf etmişlerdir. Teşekkül ve teessüs eylemiş bir lenfeviyetin ta'rîfinde o derece müşkilât olmayıp sîmâ-âşinâ bir tabîb bu husûsda aslâ aldanmaz.

*

* *

Çocuklukda kavâ'id-i sıhhiyenin te'sîr ve iktidârı nazar-ı ehemmiyete alınarak etfâlin sûret-i iğdâ ve infâkına dikkat etmelidir. Tegaddî-i gayr-ı kâfi çok kere lenfeviyeti meydâna atar.

صراجہ ۷

قدمانک (صراجہ کوزلا کی La Beauté)
 scrofuleuse - تعبیر ایلدکاری نمونہ مر -
 ضیہ بی : از شیشمانلق ، جلدک اینجه وکلیکو -
 نیلکی ، دوداق قالینلی ، برون کنیشلیکی
 کریک اوزونلی ، کوز مائیکی ، وجود
 تنبلا کی ایله توصیف ایتمش لردر . تشکل
 وتاسس ایلمش برلنفویتک تعریفنده او
 درجه مشکلات اولیوب سیمائنا بر طیب
 بو خصوصده اصلا آلدانماز .

..

چو جقلقده قواعد صحیہ نك تاثیر
 و اقتداری نظر اہمیتہ آلنہرق اطفالک
 صورت اغدا وانفاقنه دقت ایتلیدر . تغدیء
 غیر کافی چوق کرہ لنفویتی میدانه آتار .

Sıracı

(8)

Hâlbuki kavâ'id-i sıhhiyeye tevfikân devâm edilen bir rezâ' meydânda olan isti'dâd-ı marazîyi izâle eyler. Bunun için emzik şişelerinden ve husûsuyla vakitsiz olarak sütden kesmeden çekinelim. Zîrâ bu iki vâsıtâ çok kere kuvve-i hayâtiye-i tıfliyeyi, terkîb-i demi tenkîs ve tağyîr eder. Tegaddîden sonra lenfeviyetin en müessir esbâbı izdihâm, rutûbet ve ziyâsızlıktır. Harekete, havâyâya, ziyâyâ muhtâc olan etfâl havâ ve ziyâdan ârî, rutûbetli, mahdûd bir mahalde sâ'atlerce oturur ise lenfeviyet ve sıracı zuhûr etmez de ne olur? Lenfeviyete müsta'id nevzâd iyi bir sûtânâyâ mâlik olmalıdır.

حالبو کہ قواعد صحیہ توفیقاً دوام
 یدیلن بررضاع میدانده اولان استعداد
 مرضی بی ازاله ایلمر . بونک ایچون امزیک
 شیشه لرندن و خصوصیله وقتسز اوله رق سو -
 تدن کسمه دن چکینه لم ، زیرا ، بوایکی واسطه
 چوق کره قوه حیاتیة طفلیه بی ، ترکیب
 دمی تنقیص و تغیر ایدر . تغدین صکره
 لنفویته ک مؤثر اسبابی : ازدحام ،
 رطوبت و ضیا سنزلقدر . حرکته ،
 هوایه ، ضیایه محتاج اولان اطفال هوا
 و ضیادن عاری رطوبتلی محدود بر محله
 ساعت رجه او طورر ایسه لنفویت و صراجہ
 ظهور ایتمزده نه اولور؟ لنفویته مستعد
 نوزاد ابو برسوت آنایه مالک اولمایدر .

Sıracı

(9)

Onuncu ile on ikinci aydan sonra çocuğa, başlıca gıdâsı olan sütten başka ekmek, rafadan yumurta, demir ve fosforiyetleri ziyâde olan yulaf ve arpa unu bulamaçları verilir. Ziyâ ve havâdar ve cenûba nâzır ve havâsı ocakdaki âteş ile teceddüd eden bir oda ile nezâfet ve tahâret ve tuzlu banyolar lenfeviyete karşı müessir vesâitdir. Tanenli iştirto ile vücûdu ovmağı ve her gün açıklık yerlerde çocuğun gezdirilmesini tavsiye ederiz. Mizâc-ı lenfevîden bu kadar bahisden sonra asıl maksad-ı aslî olan sıracaya geçelim.

*

* *

Avâm-ı ahâlî boyundaki bezlerin batfı

۹

صراجه

اوتنجی ایله اون ایکنجی آیدن صکره چو-
 جغه ، باشلوجه غداسی اولان سوتدن
 بشقه اکمک — رافادان یورطه — دمیر
 وفوسفوریتلری زیاده اولان یولاف و آرپه
 اونی بولاما جلری ویریلور . ضیا وهوادار
 وجنوبه ناظر وهواسی اوجاقده کی آتش
 ایله تجدد آیدن براوطه ایله نظافت و طهارت
 وطوزلی بانیولر انفویته قارشو مؤثر وسا-
 ئطدر . (تانن) لی - پرتو ایله وجودی
 اوومنی وهرکون آچیقلاق یرلرده چوجنگک
 کزدیرلمه سنی توصیه ایدرز . مزاج انفویدن
 بو قدر بختدن صکره اصل مقصد اصلی
 اولان صراجیه کچه لم .

عوام اهالی ، بویونده کی بز لک بطلی

Sıraca

(10)

bir sûretde şişip cerâhatlanmasına ve nihâyet delinip akmasına "sıraca" nâmını verir. Hâlbuki bu hastalık yalnız ukad-i lenfeviyeye yani bezlere inhisâr etmeyip birçok a'zâya; cild ve ağşiye-i muhâtıyeye, izâm ve mefâsıla istîlâ eder. Sıraca marazdan ziyâde bir isti'dâd-ı uzvî olup a'râzı esbâb-ı muhtelifenin (diş sürmesi, darbe ve cerha, rutûbet) taht-ı te'sîrinde zuhûr eyler.

Birçok alâim ü âsâr-ı maraziye ile sıraca ism-i umûmîsinin mevzû'u anlaşılır ise de bu bâbda ta'yîn-i hudûd ve mâhiyet ve maraz-ı mezkûru lenfeviyet ve verem gibi mücâvir avâriz ve ilel-i bünyeviye-

۱۰ صراجه

بر صورتده شیشوب جراحیته سنه ونهات
 دنوب آقه سنه صراجه نامنی ویرر . حالبوکه
 بو خسته اق یالکز عقد لفقویه یعنی بزله
 انحصار ایتوب بر چوق اعضایه : جلد
 وانغشیه مخاطیه ، عظام ومفاصله استیلا
 ایدر . صراجه مرضدن زیاده بر استمداد
 عضوی اولوب اعراضی اسباب مختلفه نك
 (دیش سورمه سی ، ضربه وجرحه ،
 رطوبت) تحت تأثیرنده ظهور ایلر .

بر چوق علائم و آثار مرضیه ایله
 صراجه اسم عمومیسنك موضوعی اکلا -
 شیلور ایسه ده بو باده تعیین حدود وما -
 هیت ومرض مذکوری (لفقویت) و
 (ورم) کبی مجاور عوارض وعلل بنویه -

Sıraca

(11)

den tefrîk ve fek hâl-i hâzırında ta'rif oldukça güçdür.

*
* *

Sıracanın husûl ve tevellüdünde verâseti kabûl eylemek ma'kûldür. Verâsetin bu bâbda te'sîrâtı birçok alâim ü avâriz ile müsbet olup bunları görmek için şöylece atf-ı nazar kâfidir. Sıracalı ebeveynin, evlâda doğrudan doğruya sıracayı mı veya sıracalı bir bünye ve mizâcı mı yâhûd maraz-ı mezkûra olan isti'dâdı mı naklettiğine gelince; bu husûsda uzun uzadıya mütâla'a bîhûde olup kelimât ile iştigâl demektir. Her husûsda olduğu

۱۱

صراجه

دن تفریق و فک حال حاضرنده تعریف
اولدقچه کوجدر .

*
**

صراجه نك حصول و تولدنده وراثتی
قبول ایلمک معقولدر . وراثتک بو باده
تأثیراتی بر چوق علائم و عوارض ایله
ایله مثبت اولوب بونلری کورمک ایچون
شویله جه عطف نظر کافیدر . صراجه لی
ابوینک ، اولاده طوغریدن طوغری به
صراجه نی می ویا صراجه لی بر بنیه و مزاجی می
یا خود مرض مذکوره اولان استعدادی می
نقل ایتدیکنه کانهجه بو خصوصده اوزون
اوزادی به مطالعه بیهوده اولوب کلمات ایله
اشتغال دیمکدر . هر خصوصده اولدینی

Sıracı

(12)

gibi bu bâbda da verâset, bize o derece ma'lûm olmayan bazı şerâit ve ahvâl ile muhâtdır.

Sıracalı bir kütükden neş'et eden çocuk ya lenfevî veya cüz'î sıracalı yâhûd maraz-ı mezkûrdan fevkalâde müteessir olup pek erken âfât-ı cildiye ve azmiyeyi hâmil bulunur veyâhûd doğup yaşar ve birçok zamândan sonra irtihâl edip gider de sıracadan aslâ bir eser göstermez. Bu sebebden, bir marazın sûret-i husûl ve tevellüdünden bahsolunduğu sırada yekdiğeriyle müşterek olarak te'sîr eden esbâb-ı muhtelifi dermeyân edilir. Çünkü bir hastalık

صراجه

۱۲

کبی بو بایده ده وراثت، بزه اودرجه
 معلوم اولمیان، بعض شرائط واحوال ایله
 محاطدر.

صراجه لی بر کوتوکدن نشأت ایدن
 چوجق یا لنفوی ویا جزئی صراجه لی
 یاخود مرض مذکوردن فوق العاده متأثر
 اولوب پک ارکن آفات جلدیه و عظمیه بی
 حامل بولنور؛ ویاخود طوغوب یشار و بر
 چوق زماندن صکره ارتحال ایدوب
 کیدرده صراجه دن اصلا بر اثر کوسترمنز.
 بو سیدن، بر مرضک صورت حصول
 وتولدندن بحث اولندیغی صرمده یکدیگریله
 مشترک اوله رق تاثیر ایدن اسباب مختلفه
 درمیان ایدیلور؛ چونکه بر خسته لق

Sıraca

(13)

nâdiren yalnız bir sebebin taht-ı te'sîrinde zuhûr edip husûsuyla emrâz-ı bünyeviyenin esbâbı hemen dâimâ müte'addid ve muhtelifdir.

Sıracada verâset ya doğrudan doğruya yâhûd bi'l-vâsıta intikâl eder. Bir âilede evlâd u etfâlin kâffesine musallat olduğu gibi bir takımlarına dokunmayarak bazen ikinci nesilde tekrâr zuhûr eder. Sıraca ve verem aynı âile-i maraziyeden olduğundan sıracaya mübtelâ ebeveynin çocukları verem yâhûd müteverrim olanların evlâdı sıracalı olabilir.

Sıraca, za'îf bırakıcı kâffe-i esbâbın taht-ı te'sîrinde zuhûr eder. Esbâb-ı mezkûre-

۱۳

صراجہ

نادراً یا لکڑ بر سبیک تحت تأثیرندہ ظہور
ایدوب خصوصیلہ امراض بذویہ نک اسبابی
ہمان دائماً متعدد و مختلفدر .

صراجہ دہ وراثت یا طوغریدن
طوغری یہ یا خود بالواسطہ انتقال ایدر ؛
بر عائلہ اولاد و اطفالک کافہ سنہ مسلط
اولدینی کبی بر طاقلمرینہ طوقونیمہ رق
بعضاً ایکنجی نسلدہ تکرار ظہور ایدر .
صراجہ وورم عین عائلہ مرضیہ دن
اولدیغندن صراجہ یہ مبتلا ابوینک چوجقلمری
ورم ، یا خود متورم اولانلرک اولادی
صراجہ لی اولہ بیلور .

صراجہ ، ضعیف براقیجی کافہ اسبابک
تحت تأثیرندہ ظہور ایدر . اسباب مذکورہ

Sıraca

(14)

den en müessiri ve en umûmîsi verâsetdir. Sıraca yalnız doğrudan doğruya intikâl etmeyip ebeveynde mevcûd esbâb-ı za'fın te'sîriyle çocuklarda görülür ki bu hâlde etfâl nihâyet sıracanın husûl ve tevellüdüne müncer olan bir isti'dâd-ı marazîye mâlikdirler. Ebeveynde mevcûd esbâb-ı muz'ife meyânında veremi, ibtilâ-yı işreti, frengi hastalığını, ebeveynin yaşlı olmalarını zikrederiz. Genç ve kuvvetli bir kadın ile ihtiyâr bir erkeğin yâhûd genç bir erkek ile 45-50 yaş arasında olan bir kadının çocuğu ale'l-ekser sıracalıdır. Beyne'l-akrabâ izdivâcın zuhûr-ı maraza bâdî

دن اك مؤثرى واك عمومىيى وارثدر .
 صراجه يالكز طوغرىدن طوغرى به انتقال
 اتميوب ابوينده موجود اسباب ضعفك
 تأثيريله چوجقلرده كور يلور كه بو حالده
 اطفال ، نهايت صراجه نك حصول وتولدينه
 منجر اولان بر استعداد مرضى به مالكدر
 رلر . ابوينده موجود اسباب مضعفه
 مياننده ورمى ، ابتلاى عشرتى ، فرنكى
 خسته لغنى ، ابوينك ياتلى اولمه لرئى
 ذكر ايدرز . كنج وقوتلى بر قادين ايله
 اختيار بر ار ككك ياخود كنج براركك
 ايله ۴۵ : ۵۰ ياش آرسنده اولان بر
 قادينك چوجنى على الاكثر صراجه ليدر .
 بين الاقربا ازدواجك ظهور مرضه بادي

Sıracı

(15)

olduğu zıkr u beyân ve Musevîler ve bazı asîlzâdegân gibi aralarında te-
ehhül edenlerde maraz-ı mezkûrun kesretli bulunduđu dermeyân ediliyor.
Sıracı bi'l-verâse intikâl eylediği gibi bazı esbâbın taht-ı te'sîrinde iktisâb
da olunur. Bürûdet ve rutûbetin te'sîrinde olan ve dar yerlerde ve alçak
ve karanlık mahallerde ikâmet ve bodrumlar içinde, vîrâneliklerde imrâr-ı
hayât eden fukarâzâdelerde ale'l-ekser bu hastalıđa tesâdüf olunur. Vakit-
siz sütden kesme, hıfz-ı sıhhate gayr-ı muvâfık bir sûretde içdâ ve irzâ',
mesâ'î-i şâkka -isti'dâdı olanlar ve mizâcî lenfevî bulunanlar da- sıracının
en kesîr esbâbındandır.

اولدینی ذکر و بیان وہ وسویلر و بعض
اصیلزادگان کبی آرہ لرنده تاهل ایدنلرده
مرض مذکور کثرتلی بولندینی
درمیان ایدیلیور . صراجہ بالوراثہ انتقال
ایلدیکی کبی بعض اسبابک تحت تاثیرنده
اکتسابده اولنور . برودت و رطوبتک
تأثیرنده اولان و طار یرلرده و آلچق
وقرا کلق محللرده اقامت و بودروملر
ایچنده ، ویراہ لکلرده امرار حیات ایدن
فقر ازاده لرده علی الا کثر بوخسته لفه تصا -
دف اولنور . وقتسنر سوتدن کسمه ،
حفظ صحتہ غیر موافق بر صورتده اغدا
وارضاع ، مساعی شاقه — استعدادی
اولانلر و مزاجی لنفوی بولنلنلرده —
صراجہ نک ال کثیر اسبابندنیر .

Sıraca

(16)

Yalnız nebâtât ile ta'ayyüş sıracanın esbâbı meyânında zikrolunmuşdur. Gerek cildde gerekse gışâ-i muhâtîde sıracaya mensûb olup zuhûr eden âsâr-ı maraziye bezlerin şişmesini mûcib olur. Diş sürmesi, kellik, kızamık, kızıl hastalık, sıraca tabî'atında iltihâbât-ı ukadeviyeyi intâc eder.

Tufûliyetde, alâim-i iğtidâiyenin daha ziyâde fa'âl olmasından nâşi, ukdeler yani bezler daha ziyâde fi'l ve amelde bulduklarından büyümeğe ve istihâlât ve emrâza daha ziyâde müsta'iddirler. Bu zamânda lenfeviyyü'l-mizâc olmayanlar azdır. Mizâc-ı lenfevî birçoklarında

صراجه

۱۶

يالکيز نباتات ايله تعيش صراجه نك
 اسبابی میاننده ذکر اولنمشدر . کړک
 جلدده کرکسه غشاء مخاطیده صراجه یه
 منسوب اولوب ظهور ایدن آثار مرضیه
 بزلك شیشه سفی موجب اولور . دیش
 سورمه سی ، کلک ، قزاموق ، قزل
 خسته لقی ، صراجه طبیعتده التهابات عقد -
 ویهیی انتاج ایدر .

طفولیتده ، علامت اغتدائییه نك ده
 زیاده فعال اولسنندن ناشی ، عقده لر یعنی
 بزله ده زیاده فعل و عملده بولندقلرنندن
 بیومکه واستحالات وامراضه ده زیاده
 مستعددرلر ؛ بوزمانده لنفوی المزاج
 اولیانلر آزددر . مزاج لنفوی برچوقلرننده

Sıracı

(17)

lenfeviyet ta'bir olunan hâlet-i maraziye müncer olur. Nesc-i hücrevînin ve usârât ve ahlâtın kesreti adalâta ve cilde bir yumuşaklık verir. Bezler büyümekle beraber hafif muharreşâtın ve hattâ mukazât-ı fiziolojiyenin taht-ı te'sîrinde ziyâde şişer.

*

* *

Müellifin sıracayı eşkâl-i âtiye ile tavsîf ve iki sûrete taksîm etmişlerdir: Birinci şekilde adalât yumuşak ve gevşek, üst dudak iri, alt çene değirmi, semen de ziyâdedir. İkincisinde ise baş büyük, cild beyâz ve ince, boy uzun ve kuru, gözler mâî, kuvve-i akliye fa'âldir.

۱۷

صراجہ

(لنفویت) تعبیر اولنان حالت مرضیہ
 منجر اولور ؛ نسج حجر وینک و عصاراة
 واخلطك كثرتی عضلاته و جلده بر
 يومشاقق ویرر . بزلر بیومکله برابر
 خفیف مخرشاتك وحتی موقظات فیزیو-
 لوژیه نك تحت تأثیرنده زیاده شیشر .

•••

مؤلفین صراجہ بی اشکال آتیہ ایله
 توصیف و ایکی صورته تقسیم ایتشلردر :
 برنجی شکلده عضلات يوموشاق و کوشک ،
 اوست دوداق ایری ، آلت چکه دکرمی ،
 سمن ده زیاده در . ایکنجه سیده ایسه باش
 بیوک ، جلد بیاض و اینجه ، بوی اوزون
 وقوری ، کوزلرمائی ، قوه عقلیه فعال در .

Sıraca

(18)

Sıraca yalnız ukad-i lenfeviyeye yani bezlere münhasır olmayıp a'zâ-i muhtelifeye müstevlî olduğunu yukarıda zikrelemiş idik.

Sıracının en evvel zuhûr eden alâmet ve eseri cildir. Başda, yüzde, burun ve dudaklarda ve kulakların arkasında bazı indifâ'ât-ı maraziye görülür ki bunlardan evvel emirde sarımsı bir mâyi' akar ise de bilâhare cerâhat da peydâ olur. Daha sonra indifâ'ât-ı cildiye daha ciddî bir sûret ve şekil (egzama, impetigo, lüpüs) alır. İşte bu zamânda bilâhare kâmilen sıracaya münkalib olan deri sıracası zâhir olur.

صراجہ

۱۸

صراجہ بالکمز عقد انفویہ یہ یعنی بزله
منحصر اولیوب اعضاء مختلفہ یہ مس-تولی
اولدیغنی یوقاریده ذکر ایلمشیدک .

صراجہ نك اك اول ظهور ایدن
علامت وازی جلدیدر . باشدہ ، یوزده ،
رون ووداقلرده وقولاقلرك آرقه سنده
بعض اندفاعات مرضیه کوریلورکه بونلردن
اول امرده صارمسی ' برمایع آقار ایسه ده
بالاخره جراحیته پید اولور . دها
صکره اندفاعات جلدیه دهاجدی برصورت
وشکل (اکزه ما ، امپه تیغو ، لوپوس)
آلور . ایشته بوزمانده بالاخره کاملاً
صراجیه منقلب اولان دری صراجیه سی
ظاهر اولور .

Sıraca

(19)

Göz kapaklarının etrâfı, kirpiklerin kenârları ale'l-ekser iltihâblaşır. Kapaklar şişip kabuklarla örtülür. Tabaka-i karniyede yara peydâ olur. Burada müzmin bir nezle, kabuklar husûle gelmekle teneffüs kesb-i su'ûbet eder. Kulak akması ile iltihâbı ve zârın delinmesi ve etrâfdaki kemiğin çürümesi ve a'zâ-i tenâsülde bazı indifâ'ât zuhûr eyler.

Bezlerin şişip urlaşması yalnız boyundakilere inhisâr etmeyip sadr ve batında mevcûd olanlara da intişâr eder. Bezlerin bu şişkinlikleri ya bir müddet sonra dağılır yâhûd yara sûretine geçerek bilâ-ârâm cerâ-

۱۹

صراجه

کوز قپاقلرینک اطرافنی ، کرپکلرک
 کدنازلری علی الاکثر التهابلشیر ، قپاقلر
 شیشوب قابوقلرله اورتیلور؛ طبقه قرنیده
 یاره پیدا اولور؛ برونده مزمن برنزله ،
 قابوقلر حصوله کلکله تنفس کسب صعوبت
 ایدر . قولاق آقمهسی ایله التهابی وزارک
 دلیمهسی و اطرافده کی کیمیک چوریمهسی
 و اعضا، تناسله بعض اندفاعات ظهور
 ایلر .

بزرک شیشوب اورلاشمهسی یالکیز
 بویونده کیلره انحصار ایتیموب صدر و بطنده
 موجود اولانلرده انتشار ایدر . بزرک
 بوشیشکیند کلری یا برمدت صکره طاغیلور
 یاخود یاره صورتنه کچهرک بلا آرام جرا-

Sıraca

(20)

hatlenir ve bilâhare izâlesi gayr-ı mümkün bir nişâne bırakır.

Sıraca, kemiklerle oynak yerlere de istîlâ eder. Bizzât kemik ve kemik etrâfındaki zârın iltihâbına bâdî olarak çürümesini ve yumuşayıp nâsurların (fistül) teşekkülünü ve âlâm-ı mefâsılı intâc eder. Sıraca, ilk aylarla tufûliyet-i sâniyeden ziyâde tufûliyet-i evveliyede ve ale'l-ekser diş sürmesi zamânında zuhûr ederek evvel emirde cild ve ukad-i lenfeviye ba'dehû ağşıye-i muhâtiye ve bilâhare izâm ve mefâsıl âfetzede olmak üzere bir intizâmı ta'kîb eder. En hafîf derecesi birkaç aylardan aşağı imtidâd etmeyip vahîm olan

صراجہ

۲۰

حتائیر وبالاخره ازالہ سی غیر ممکن بر نشانہ
براقیر .

صراجہ ، کمیکارلہ اویناق برلرہ دہ استیلا
ایدر ، بالذات کمیک وکمیک اطرافندہ کی
زارک الہابنہ بادی اولہرق چوریمہ سی
ویوماشیوب ناسور (فیستول) لرك تشکافی
وآلام مفاصلی انتاج ایدر . صراجہ ، ایلك
آیلرلہ طفولیت ثانیہ دن زیادہ طفولیت
اولیہ دہ وعلی الا کثر دیش سورمہ سی
زمانندہ ظهور ایدرک اول امردہ جلد
وعقدلنفویہ بدمہ آغشیہ مخاطیہ وبالاخرہ
عظام ومفاصل آفتزدہ اولمق اوزرہ برانتظامی
تعقیب ایدر . اک خفیف درجہ سی بر قاج
آیلردن آشانخی امتداد ایتیوب وخیم اولان

Sıracâ

(21)

şekli bir yâhûd birçok seneler sürer. Zuhûr eden avâriz ile berâber marazın bidâyet ve seyir ve a'râzı ve tedâvîde istihsâl olunan muvaffakiyet ile sıracayı keşif ve teşhîs kâbildir. Avâriz-ı cildiye nin zuhûr ve bidâyetindeki teennî ve batâet, şifâsında su'ûbet, nüks-i illet tabîb için delâil-i zanniye dendir. Âsâr-ı maraziye, sathî olur ve hasta da sür'atle tedâvî edilirse az zamân içinde gâib olur. Lâkin bazen birkaç sene bir şifâ-i zâhirîden sonra hastalığın gençlikde tekrâr hudûsu görülür. Hastalık eşkâl-i muhtelif sûretinde devâm eylediği ve gittikçe derinleşerek izâm ve mefâsıla istîlâ eylediği

شکلی بر یاخود بر چوق سنہ لر سورر .
 ظہور ایدن عوارض ایله برابر مرضک
 بدایت وسیر واعراضی وتداویدہ استحصا
 اولمان موفقیت ایله صراجہ بی کشف
 وتشخیص قابلدر . عوارض جلدیہ نک
 ظہور وبدایتندہ کی تانی و بطاات ، شفا سنده
 صعوبت ، نکس علت طیب ایچون دلائل
 زانیہ دندر . آثار مرضیہ ، سطحی اولور و خسته .
 ده سرعتله تداوی ایدی لور . آرزمان ایچنده
 غائب اولور ؛ لکن بعضاً بر قاج سنہ بر
 شفاء ظاهریدن صکره خسته لنگ کنجلاکده
 تکرار حدوثی کوریلور . خسته لاق اشکال
 مختلفه صورتندہ دوام ایلدیکی و کیتدکجه
 درینله شهرک عظام و مفاصله استیلا ایلدیکی

Sıraca

(22)

hâlde bîçâre çocuklar ale'l-ekser verem ile yâhûd kuruma bilmez cerâhatla terk-i hayât ederler.

Sıraca vahîm bir hastalıktır. Lâkin avâriz-ı evveliye gayb olduktan sonra hiçbir alâmet-i ciddiye-i maraziyeye mübtelâ olmayarak yaşayanlar çokdur. Tedâvî iyice icrâ olunmağla berâber epey zamân devâm eylediği ve hasta da neşv ü nemâ bulduğu hâlde yeniden hiçbir ârıza zuhûr eylemez. Fakat bürûdet-ı râtibe, metâ'ib-i kesîre, sû-i isti'mâlât, havâ ve ziyâsızlık, mahrûmiyet ve sefâlet uyumakda olan sıracaya hayât ve binâenaleyh ziyâde bir vehâmet verir.

صراجه

۲۲

حاله بچاره چوجقلر علی الاکثر ورم ایله
یاخود قورومه بیلمز جراحیته ترک حیات
ایدر لر .

صراجه وخیم بر خسته تقدیر . لکن
عوارض اولیه غیب اولدقدن صکره هیچ
برعلامت جدیدی مرضیه به مبتلا اولیه رق
یشایانلر چوقدر . تداوی ایوجه اجرا
اولنمغله برابر اپی زمان دوام ایلدیکی
وخسته ده نشوونما بولدیغی حالده یکیدن
هیچ برعارضه ظهور ایلمز . فقط برودت
رابطه ، متاعب کثیره ، سوء استعمالات ،
هوا وضیاسزلق ، محرومیت وسفالت
اویومقده اولان صراجهیه حیات وبناء
علیه زیاده بروخامت ویرر .

Sıraca

(23)

Birçok etibbâya göre sıraca ayrı bir hastalık ve bazı müelliflere nazaran ise verem ve frengi hastalığı ile ziyâde bir münâsebettedir. Sıraca, mevrûs olmak ve şerâit-i sıhhiyeye muvâfık olmayan ahvâlde tevellüd eylemek sûretiyle vereme benzer.

*

* *

Sıraca esâsen bünyevî bir hastalık olduğundan öyle ma‘neviyât ile iyi olamaz. Tedâvîsi, teşfîyesi ale'l-ekser tıbbın iktidârı dâhilindedir. Şerâit-i umûmiye-i hayâtiye ıslâh olunup evlerin, destgâh ve sokakların nezâfeti ve hıfz-ı sıhhate tevâfuku ile iştigâl olundukça sıraca kâffe-i emrâz-ı

۲۳

صراجہ

بر چوق اطباہ کورہ صراجہ آرو
 بر خستہلق و بعض مؤلفرہ نظراً ایسہ ورم
 و فرنیکی خستہلنی ایله زیاده بر مناسبتده در .
 صراجہ ، موروث اولق و شرائط صحیہ
 موافق اولمیان احوالده تولد ایلمک صورتیله
 ورمه بکزر .

*
*
*

صراجہ اساساً بنیوی بر خستہلق
 اولدیغندن او یله معنویات ایله ابو اوله ماز .
 تداو یسی ، تشفیہ سی علی الاکثر طبک
 اقتداری داخلنده در . شرائط عمومیہ
 حیاتیہ اصلاح اولنوب اولرک ، دستکام
 وسوقاقلرک نظافتی و حفظ صحته موافقی ایله
 اشغال اولندقجه صراجہ کافه امراض

Sıraca

(24)

sefâlet gibi medeniyet-i hâzıra önünden ric'at eylemektedir. Emrâz-ı irsiyeden ârî zevâtın sıhhate muvâfık tehhülü, etfâlin hıfz-ı sıhhate tatbîkan irzâ' ve terbiyesi, rutûbet ve bürûdetden li-ecli't-tahaffuz sıcak tutucu esvâbın ta'ammümü, evlerin teceddüd-i havâyâ ve dühûl-i ziyâyâ müsâ'id olmak üzere binâsı sıraca hastalığına karşı en evvel tavsiye olunacak tedâbîr-i tahaffuziyedir.

Sıracayı, daha beşikde yakalamalıdır. Yani maraz-ı mezkûra yataklık eden lenfeviyeti pek erken def' u izâle etmelidir. Lenfevî olan çocuk kâffe-i emrâz-ı sâriye ve müstevliyeden uzak bulunmalıdır. Zîrâ bu mizâcda olan

صراجہ

۲۵

سفالت کبی مدینت حاضرہ او کندن رجعت
ایلمکده در . امراض ارثیہ دن عاری ذواتک
صحتہ موافق تاهلی ، اطفالک حفظ صحیحہ
تطبیقاً ارضاع و تربیہ سی ، رطوبت و برو -
دندن لاجل التحفظ صیجساق طویجی
اثوابک تعمی ، اولرک تجدد هواہ و دخول
ضیایہ مساعد اولق اوزرہ بناسی صراجہ
خستہ لغنہ قارشو اک اول توصیہ اولنہ جق
تدابیر تحفظیہ دندر .

صراجہ بی ، دها بشیکده یقالا ملیدر .
یعنی مرض مذکورہ یاتاقلق ایدن انفوی
یک ارکن دفع وازالہ ایتملیدر . انفوی
اولان چوجق کافہ امراض ساریہ و مستولایہ دن
اوزاق بولملیدر ، زیرا بومزاجده اولان

Sıracı

(25)

çocuk müessirât-ı havâiyeye karşı diğerleri gibi aynı sûretle mukâbele edemez. Lenfevîlerde kuvve-i iğtidâiye kesb-i batâet eylediğinden onu ara sıra hazım borusunun nezâfeti (müşilât) ile tenbîh ve îkâz etmelidir. Lenfevî çocuk köy havâsında büyütülmelidir. Havâ-i bahrî usârât-ı beyzâ ile mürteşih ensice üzerine te'sîrat-ı ihyâiyede, tebeddülât-ı hasenede bulunur. İyod ve klorlar ile meşbû' olup mukavvî ve hazım borusu ile akciğerler ve kan üzerine münebbih olan havâ-i bahrî kadar bu mizâca, sıracaya olan bu isti'dâda karşı müessir bir vâsıtamız yoktur. Lenfevî bir vücûd gibi tenbel ve battâl uzviyetler deniz

چو جق مؤثرات هوايييه قارشو ديكرلري
 كبي عين صورتله مقابله ايدمهز . لنفويلرده
 قوه اغتدائييه كسب بطائت ايلديكندن آني
 آره صره ، هضم بوروسنك نظافتى (مسهلات)
 ايله تنبيه وايقاظ ايتليدر . لنفوى چو جق
 كوى هواسنده بيودلمليدر . هوا بحرى
 عصاراة بيضاء ايله مرشح انسجه اوزرينه
 تأثيرات احيايييه ده ، تبدلات حسنه ده بولنور .
 ايود وقلورولر ايله مشبوع اولوب مقوى
 وهضم بوروسى ايله آق جكرلر وقان
 اوزرينه منبه اولان هوا بحرى قدر بو
 مزاجه ، صراجه يه اولان بو استعداده
 قارشو مؤثر بر واسطه مز يوقدر . لنفوى
 بر وجود كبي تنبل وبطال عضويتلر دكز

Sıracâ

(26)

kenârında ikâmet ile îkâz olunmalıdırlar. İşte deniz suyu ve havâsının bu te'sîr-i hayât-bahşâsı sebebiyledir ki Avrupa'da çocuklara, büyüklere mahsûs bahrî hastahâneler te'sîs ve inşâ edilmiştir. Bu nev' hastahâneler iki türlü olup bir takımına senenin yalnız bir mevsiminde hâlbuki diğer takımına her zamân hasta kabûl olunur. Fransa'nın şimâlinde vâki' Berck-sur-Mer Hastahâne-i Bahrîsi'nin bu yolda pek çok nef' ve fâidesi görülmektedir. Bu hastahâneyi bizzât ziyâretimde gördüğüm hüsn-i intizâm ve çocukların tedâvîsine ve tenezzühüne mahsûs vesâit hayretimi celb etmiş

کنارنده اقامت ایله ایقناظ اولنمیدر لر .
ایشته دکز صوینی وهواسنک بو تأثیر
حیاتنجشاسی سببیله درکه اور و پاده چو جقلره ،
پیوکلره مخصوص بحری خسته خانلر
تأسیس وانشا ایدلمشدر . بو نوع خسته -
خانلر ایکی درلو اولوب بر طاقنه سنه نك
یالکز بر موسمنده حالبوکه دیگر طاقنه
هر زمان خسته قبول اولنور . فرانسه نك
شمالنده واقع (برق Berck-sur-mer)
خسته خانه بحریسنک بو یوله پک چوق
نفع وفائده سی کورلنکده در . بو خسته خا -
نه بی بالذات زیارتده کوردیکم حسن
استظام و چو جقلرک تداو یسنه وتزهنه
مخصوص وسائط حیرتمی جاب ایتمش

Sıracâ

(27)

ve bahrî hastahâneler inşâsına pek muvâfık olan memleketimizde bu yolda hayrât u hasenâtın bulunmaması da ayrıca mûcib-i teessüfüm olmuştur.

Hulâsa, lenfeviyet ve sıracaya karşı tedâvî-i umûmî husûsunda en müessir vesâit şunlardır: Hummâ, romatizma, âfât-ı kalbiye gibi avâriz bulunmadığı hâlde deniz, banyo ve havâsı, jimnastik ve idman, güneşlenme, balık yağı, tuzlu ve brom ve iyodlu tereyağı, kınakına ve centiyâne şarâbı, ceviz hulâsası, arsenik ve hadîd müstahzarâtı, klor ve iyodlu ma‘den suları, fosforiyetler, iyod-

و بحری خسته خانہ لر انشاسنہ پک موافق
اولان مملکت مزده بو یولده خیرات
و حسناتک بولنما. سی ده آروجه موجب
تأسفم اولمشدر .

خلاصہ لنفویت و صراجہ قارشو
تداویء عمومی خصوصاً ک مؤثر
وسائط شولردر : حما ، روماتیزما ، آفات
قلبیہ کبی عوارض بولندیغی حالده دکز
بانیو و هواسی - ژیمناستیک وادمان -
کونشلمنه - بالقیاغی - طوزلی و بروم
و ایبودلی تر دیاغی - قینه قینه و جنطیانہ
شرابی - جوز خلاصہ سی - آرسہ نیق
و حدید مستحضراتی - قلو ر و ایبودلی
معدن صولری - فوسفوریتلر - ایبود

Sıraca

(28)

oform, tedâvî bi'l-mâ' fasîle-i salîbiyedeki muzâdd-ı skorbüt, nebâtât (turp, tere, şalgam, lahana vesâire), tuzlu ve kükürlü banyolar.

Bu bâbda en müessir devâ balık yağıdır. Sıracanın birçok zamânlar hâlet-i hafiyede kalmasına ve âsâr-ı maraziyenin kâmilen def' u izâlesine, binâenaleyh şifâsına sebep balık yağıdır. Lâkin bu devânın te'sîrât-ı hasenesini görmek için sûret-i isti'mâlini bilmek lâzımdır. Hastaya tahammül edebileceği kadar ve olabildiği kadar devâmlı balık yağı vermelidir ki te'sîri görülebilsin. Yirmi dört sâ'atde altı, sekiz, on iki yemek kaşığına kadar

و فورم - تداوی بالماء - فصیلہ - صلیبیہ - کی
 مضاد اسقوربوت نباتات (طورپ ، ترہ ،
 شاغم ، لخنہ و سائرہ) - طوزلی و کورڈلی
 بانیولر .

بو بایدہ اک مؤثر دوا بالقی یاغی در .
 صراجہ نیک بر چوق زمانلر حالت خفیہ دہ
 قلمہ سنہ و آثار مرضیہ نیک کاملاً دفع و ازالہ -
 سنہ بناء علیہ شفا سنہ سبب بالقی یاغیدر ؛
 لیکن بودوانک تأثیرات حسنہ سنی کورمک
 ایچون صورت استعمالنی بیلمک لازمدر ؛
 خستہ یہ تحمل ایدہ بیلہ جکی قدر و اولہ بیلدیکی
 قدر دواملی بالقی یاغی ویرمایدر کہ تأثیری
 کوریلہ بیلسون . یکرمی درت ساعتہ آتی ،
 سکر ، اون ایکی یمک قاشیغنه قدر -

Sıraca

(29)

hazmı nazar-ı dikkate alarak tadrîcen çıkmalıdır. Gaseyân ve iştihâsızlık âriz olacak olur ise balık yağını birkaç günler bırakmalıdır.

Derede banyo, duş gibi soğuk su da fâideli ise de bu, iki tarafı keskin bıçağa benzer ki kemâl-i ihtiyâtle kullanılmalıdır. Gâyet kısa olan banyodan sonra hastanın vücûdunu kuru kuruya ovmak ve aks-i amel zuhûr edinceye kadar bir çâryek ve daha ziyâde bir zamân açıklık bir yerde yürümesine dikkat eylemek lâzımdır. Hasta çokça za'îf ise yâhûd soğuk suya gâyet hassâs ise sıcak duşlar yapılacaktır.

Etıbbâ-yı meşhûreden Bénier sıracada

۲۹

صراجہ

هضمی نظر دقتہ آلہرق تدریجاً —
 چیمیلیدر . غتیمان واشتہاسزلق مارض
 اولہ جق اولور ایسہ بالقیاغنی برقاچ کونلر
 براقلمیدر .

درمدہ بانیو ، دوش کبی صووق
 صودہ فاندہلی ایسہدہ بو ، ایکی طرفی
 کسکین بیچاغہ بکزرکہ کمال احتیاطلہ قوللا .
 نملیدر . غایت قیصہ اولان بانیودن صکرہ
 خستہ نک وجودینی قوری قوری یہ اومق
 و (عکس عمل) ظہورایدنجه یہ قدر برچاریک
 ودها زیادہ برزمان آچیقلق بریرده یوریمہ سنہ
 دقت ایلمک لازمدر . خستہ چوچہ ضعیف
 ایسہ یاخود صووق صویہ غایت حساس
 ایسہ صیجاق دوشلر یاپیلہ جقدر .
 اطبای مشہورہ دن (بہنی یہ) صراجہدہ

Sıraca

(30)

iyod ve iyodoformun pek ziyâde muhassenâtı görüldüğünü beyân ve küçük çocuklara süt ve un ile yapılan bulamaç derûnunda bir damla iyod-ı sıbgî (teinture d'iode) ve tertîb-i âtî üzere:

* İyodoform, 10 santigram (Iodoforme, 10 centigr.)

* Bal, 120 gram (Miel, 120 grammes) her gün bir kahve kaşığı verilecek ve tadrîcen mikdârı tezyîd ile berâber hayli müddet devâm edilecektir.

iyodoformu tavsiye ediyor.

İki yaşından küçük olan çocuklara her sabâh bir kahve kaşığı verilmek üzere Doktor Monin'in tertîbi pek münâsibdir.

* Ceviz kabuğu şurûbu 200,0 (Sirop de brou de noix 200,0)

* Centiyâne hulâsası 4,0 (Ext. de gentiane 4,0)

* Klor sodyum 3,0 (Chlorure de sodium 3,0)

* İyodür sodyum 2,0 (Iodure de sodium 2,0)

*

* *

صراجہ

۳۰

ایودو وایودو فورمک پک زیادہ محسناتی
 کورلیدیکنی بیان و کوچک چو جقلره سوت
 واون ایله یاپیلان بولاماج دروننده بردامله
 (ایودو صبغی Teinture d'iode) — و ترتیب
 آتی اوزره :

Iodoforme 40 centigr. ایودو فورم (۱۰) سانتیگرام
 Miel 120 grammes بال (۱۲۰) غرام

[هر کون برقهوه قاشیغی ویریه چک
 ودریجا مقدار ی تزید ایله برابر خلی
 مدت دوام ایدیله جکدر .]

ایودو فورم می توصیه ایدیور .
 ایکی یاشندن کوچک اولان چو جقلره
 هر صباح برقهوه قاشیغی ویرلک اوزه ،
 دو قور (مون) ک ترتیبی پک مناسبدر .

Sirop de brou de noix 200,0 جوز قابوغی شروبی
 Ext. de gentiane 4,0 جنطیانه خلاصه سی
 Chlorure de sodium 3,0 قنور سودیوم
 Iodure de sodium 2,0 ایودو سودیوم

Sıracı

(31)

Tedâvî-i mevzi'îye gelince; kulak ve burun nezlesinde borikli, klorallı (100'de 1), kibrîtiyet-i tutyalı (250'de 1) su ile şırıngalar (göz ağrılarında kâbız göz ilâcları, göztaşı), bezler üzerine eritici pomatlar kullanılacak ve eğer urlar delinecek olursa usûl-i def'-i ta'affüne tevfikân yarımâr edilecek ve büyük çıbanlara evvel emirde iyodoformlu eter zerk ve ihtikân olunacaktır.

*

* *

Görülüyor ki bu yolda tedâvî bir tabîb-i

۳۱

صراجه

*

**

تداوی؛ موضعی بہ کلنجہ : قولاق
 و برون نزلہ سہندہ بوریگلی ، قلو رالی
 (۱۰۰ دہ ۱) کبریت توتیالی (۲۵۰ دہ ۱)
 صو ایله شریغہ لر - کوز آغریلرندہ
 قابض کوز علاجری ، کوز طاشی -
 بز لر اوزرینہ اریدیجی پوماتلر قوللانیلہ -
 جق واکر اورلر دلینہ جک اولورسہ
 [اصول دفع تعفنہ] توفیقاً یارہ تیمار ایدیلہ -
 جک و بیوک چییانلرہ اول امرده (اییود
 و فورملی) اثر زرق و احتقان اولنہ جقدرہ .

*

**

کور بلیورکہ بویولده تداوی بر طیب

Sıraca

(32)

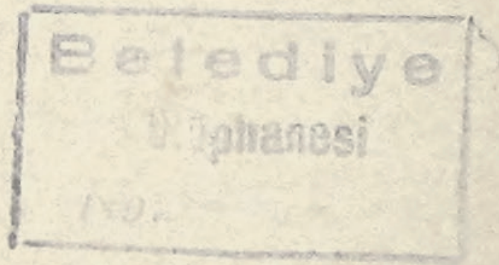
hâzıkın himmetine muhtâc olduğundan ahâlînin icrâ edebileceği tedâvî vesâit-i umumiyyeye mürâca'atdan ibâretidir.

صراجہ

۳۲

حاذقك همته محتاج اولديغندن اھالينك
اجرا ايده بيله چكى تداوى وسائط عموميه
مراجعتدن عبارتدر .

KAYNAKÇA

BESİM ÖMER, *Nevsâl-i Âfiyet*, Haz: Ahmet Zeki İzgöer, c. I-IV, SBÜ Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını: 2, İstanbul 2020.

_____, *Sıraca*, Kostantiniyye 1309.

DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 33. Baskı, Ankara 2017.

GAZİ AHMED MUHTAR PAŞA, *Takvimü's-Sinîn*, Cerîde-i Havâdis Matbaası, İstanbul 1331.

Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüğü, Haz: Ekrem Kadri Unat, Ekmeleddin İhsanoğlu, Suat Vural, TTK, Ankara 2004.

ÖZÖN Mustafa Nihat, *Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1962.

ŞEMSEDDİN SAMİ, *Kâmûs-ı Türkî*, Dersaadet 1317.

İNDEKS

A

adalât 12, 36
ağrı 64
ağşiyeye-i muhâtiye 14, 22, 42
ahlât 36
Ahmed İhsan ve Şürekâsı 4
akciğer 52
Âlem Matba‘ası 4, 6
arpa unu bulamacı 20
arsenik 56
Avrupa 54
a‘zâ-i tenâsül 40

B

bahrî hastahâne 54, 56
bal 62
balgam 12
balık yağı 56, 58
banyo 20, 56, 58, 60
baş 36, 38
batın 40
Bénier, Dr. 60
Berck-sur-Mer Hastahâne-i Bahrîsi
(Fransa'nın Berck-sur-Mer
kentinde) 54
bezler 20, 22, 34, 36, 38, 40, 64

borikli su 64
boy 36
boyun 40
bromlu tereyağı 56
bulamaç 20, 62
burun 38, 40
–genişliğı 16
–nezlesi 64
bürûdet 32, 50
–i râtıbe 46

C

centiyâne (gentiane) 62
–şarâbı 56
cerâhat 22, 38, 40-42, 46
cerha 22
ceviz;
–hulâsası 56
–kabuğı şurubu (sirop de brou
de noix) 62
cild 12, 14, 16, 22, 26, 34, 36, 38, 44
cümle-i asabiye 12

Ç

çene 36
çıban 64

Sıraca

D

dem 12, 18
demir 20
deniz;
 –havası 54
 –suyu 54
devâ 58
diş sürmesi 22, 34, 42
diyabetik ebeveyn 12
dudak 36, 38
 –kalındığı 16
duş 60

E

egzama 14, 38
ekmek 20
emrâz 10, 14, 34, 48
 —ı bünyeviye 28
 —ı irsiye 50
 —ı mesrûde 14
 —ı müstevliye 50
 —ı sâriye 50
emzice-i erba‘a 12
emzik şişeleri 18
eter 64
etibbâ 48, 60

F

fistül 42
fosforiyet 20, 56
Fransa 54
frenge hastalığı 30, 48

G

gaseyân 60
gışâ-i muhâtî 34
göz 36
 –ağrıları 64
 –ilâcları 64
 –kapakları 40
 –mâiliği 16
göztaşı 64
güneşlenme 56

H

hadîd müstahzarâtı 56
hasta 44, 46, 54, 58, 60
hastahâne 54, 56
hastalık 8, 14, 22, 26, 30, 32, 34, 44,
 46, 48
havâ-i bahrî 52
hazım 60
 –borusu 52
hıfz-ı sıhhat 32, 48, 50
hummâ 56

İ

idman 56
iğdâ 32
ihtikân 64
ilâc 64
ilel-i bünyeviye 22
iltihâb 40, 42
iltihâbât 14
 —ı ukadeviye 34
impetigo 38

indifâ'ât 40
 —ı cildiye 14, 38
 —ı maraziye 38
 irzâ' 32, 50
 ispirto 20
 isti'dâd-ı;
 —marazî 18, 30
 —uzvî 22
 işret 30
 iştihâsızlık 60
 iyod 52, 62
 —ı sıbgî (teinture d'iode) 62
 İyodlu;
 —ma'den suyu 56
 —tereyağı 56
 iyodoform 56-58, 62
 iyodoformlu eter 64
 iyodür sodyum (Iodure de sodium) 62
 izâm 22, 42, 44

J

jimnastik 56

K

kambur hastalığı 14
 kan 12, 52
 karaciğer 12
 kavâ'id-i sıhhiye 16, 18
 kellik 34
 kemik 42
 kınakına 56
 kızamık 34
 kızıl hastalık 34

kibrîtiyet-i tutyalı su 64
 kirpik 40
 —uzunluğu 16
 klor 52
 —sodyum (chlorure de sodium)
 62
 klorallı su 64
 klorlu ma'den suyu 56
 Kostantiniyye 4
 kulak 38
 —akması 40
 —nezlesi 64
 kuvve-i;
 —akliye 36
 —iğtidâiye 52
 kükürlü banyo 58

L

lahana 58
 lenfâ 12
 lenfevî 12, 14, 26, 32, 50, 52
 lenfeviyet 10, 14, 16, 18, 20, 22, 36,
 50, 56
 lenfeviyyü'l-mizâc 34
 lüpüs 38

M

Ma'ârif Nezâreti 4
 ma'den suyu 56
 ma'neviyât 48
 maraz 10, 16, 18, 22, 24, 26, 30, 32,
 34, 36, 38, 44, 46, 50, 58
 medeniyet 50
 mefâsıl 14, 22, 42, 44

Sıraca

mizâc 10, 12, 24, 32, 50, 52
—1 lenfevî 10, 12, 14, 20, 34
Monin, Dr. 62
muharreşât 36
mukazât-ı fizyolojiye 36
Musevîler 32
muzâdd-ı skorbüt 58
müdâvât 8
müşhilât 52
müstahzarât 56
müteverrim 28
müzmin 40

N

nâsur (fistül) 42
nebâtât 34, 58
nesc-i hücrevî 36
nevâzil 14
nezle 40, 64

P

para 40
pomat 64

R

rafadan yumurta 20
rezâ‘ 18
romatizan ebeveyn 12
romatizma 56
rutûbet 18, 22, 32, 50

S

sadr 40
semen 36

Servet-i Fünûn gazetesi 4

sıhhat 50
sıraca 10, 14, 18, 20, 22, 24, 28, 30,
32, 34, 36, 38, 42, 44, 46, 48,
50, 52, 56, 58, 60
—güzelliği (la beauté scrofuluse)
16
—hastalığı 8, 50
sıracalı 26, 28
—çocuklar 8
—ebeveyn 24
sillürri’e 14
skorbüt 58
soğuk su 60
süt 18, 20, 32, 62
sütana 18

Ş

şalgam 58
şırınga 64
şifâ 44, 58
şişman ebeveyn 12
şişmanlık 16

T

tabâbet 10
tabaka-i karniye 40
tabîb 16, 44
—i hâzık 64-66
tanenli ispirto 20
tedâvî 8, 44, 46, 48, 54, 56, 64, 66
—bi'l-mâ’ 58
tere 58
tereyağı 56

tıb 8, 48

tımâr 64

tufûliyet 34

—i evveliye 42

—i sâniye 42

turp 58

tuzlu;

—banyo 20, 58

—tereyağı 56

U

ukad 14

—i lenfeviye 22, 38, 42

ukde 34

un 62

ur 64

usârât 36

uzviyet 52

V

verem 22, 28, 30, 46, 48

vücûd tenbelliği 16

Y

yara 40, 64

yulaf unu bulamacı 20

yumurta 20

yüz 38

Z

zâr 40

ziyâsızlık 18

